गैतकविभेदे । दिक्साधनार्थं सू० सि० शङ्कुश्च दर्शितो यथा

"शिवातलेऽम्बुसंशुद्धे वज्रलेपेऽपि वा समे । तत्र शङ्कुकुलैरिष्टैः समं मण्डलमालिखेत् । तन्मध्ये स्थापयेच्छङ्कुं कल्पनाद्द्वादशाङ्गुलम् । तच्छायाग्रं स्पृशेद् यत्र वृत्ते पूर्वापरार्द्धयोः । तत्र बिन्दू रवध्यायोर्भौ वृत्ते पूर्वापरा भिधौ । तन्मध्ये तिमिना रेखा कर्त्तव्या दक्षिणोत्तरा । याम्योत्तरदिशोर्मध्या तिमिना पूर्वपश्चिमा । दिङ्मध्यमत्स्यैः संसाध्या विदिशस्तद्वदेव हि" । तत्र दिक्साधनोपक्रमे प्रथममम्बुसंशुद्धे जलवत् समीकृते शिलाप्रदेशे अपि वाथ वा तदभावेऽन्यत्र वज्रलेपे चत्वरादौ घृष्टनादिना समस्थाने कृते शङ्कुकुलैः शङ्कुस्थाङ्कुलविभागसमानष्टहीतैरभीष्टसंख्याकाङ्कुलैर्व्यासार्द्धरूपैर्वृत्तभवक्रमात् लिखेत् । सर्वतः केन्द्राद्वृत्तपरिधिरेखा तुल्या स्यात् तथेत्यर्थः । ततस्तन्मध्ये तस्य वृत्तस्य केन्द्ररूपमध्ये कल्पनया द्वादशसंख्याकाङ्कुलानि तुल्यानि लिखितं द्वादशविभागाङ्कितमित्यर्थः । शङ्कुं समतलसमस्थपरिधिकाष्टदण्डं स्थापयेत् । ततः पूर्वापरार्द्धयोर्दिनस्य प्रथमद्वितीयभागयोस्तच्छायाग्रं स्थापितशङ्कोश्छायान्तप्रदेशो मण्डलपरिधौ यस्मिन् विभागे स्पृशेत् । दिनस्य प्रथमविभागेऽङ्कुलग्रं छायाशङ्कुवृत्ते यत्र प्रविशति दिनस्यापरार्द्धे छायाङ्कुलग्रवृद्धेर्वृत्तं यत्र निर्गच्छतीत्यर्थः । तत्र निर्गमनप्रवेशस्थानयोरुभौ द्वौ बिन्दू पूर्वापरसञ्ज्ञौ क्रमेण वृत्ते परिधिरेखायां कृत्वा तन्मध्ये पूर्वापरबिन्दुन्तरमध्ये तिमिना सूत्रेण रेखा कार्या सा दक्षिणोत्तररेखा भवति । सूत्रग्रस्तु बिन्दुन्तरालसमितेन व्यासार्द्धेन बिन्दुद्वयकेन्द्रकल्पनेन वृत्तद्वयं निष्पाद्य वृत्तद्वयसंयोगाभ्यां वृत्तद्वयपरिधिविभागाभ्यामन्तर्गतं सूत्राकारं स्थानं भवति । तत्रैकः संयोगो मुखं बाह्यवृत्तभागमध्यार्जनेनापरसंयोगस्तु पुच्छमितरवृत्तभागद्वयमध्यार्जनेन मुखपुच्छाग्रध्यृष्टा रेखा दक्षिणोत्तररेखा । तत्र बिन्दोः सव्यं रेखाग्रं दक्षिणा दिक् । पश्चिमबिन्दोः सव्यं रेखाग्रमुत्तरा दिक् । अनन्तरं पूर्ववृत्तं सूत्रस्य सम्मार्जनीयः । शङ्कुरपि तत्स्थानान्निष्कास्य इति केवला दक्षिणोत्तररेखा स्थितेति तात्पर्यम् । दक्षिणोत्तरदिशोर्मध्यस्थाने तिमिना दक्षिणोत्तररेखासमितेन व्यासार्द्धेन दक्षिणोत्तरस्थानाभ्यां पूर्ववत् प्रत्येकं वृत्तं विधाय पूर्ववत् सिद्धेन सूत्रेणेत्यर्थः । पूर्वपश्चिमा रेखा कार्या । तत्र पूर्वबिन्दोराग्रं रेखाग्रं पूर्वा पश्चिमबिन्दोराग्रं रेखाग्रं पश्चिमेति सूत्रसम्मार्जने केवला पूर्वापररेखापि सिद्धा । अथ रेखासंयोगस्थानात् दिक्साधनोपक्रमोक्तं पूर्ववृत्तसंलिखेत् । तद्वृत्तपरिधौ यत्र रेखा लग्ना तत्र दिशिति तद्वृत्तमध्यस्य दिक्चतुष्टयं वृत्ते सिद्धम् । तद्वत् यथा दक्षिणोत्तराभ्यां पूर्वापरा साधिता तत्प्रकारेणेत्यर्थः । एवकारोऽन्यप्रकारनिरासार्थकः । हि निश्चयेन । विदिशः कोणदिशो दिशां पूर्वादिसिद्धदिशां ये मध्यसूत्रा अव्यवस्थितदिग्द्वयान्तरोत्पन्ना जलवत्तैः संसाध्याः सम्यक्प्रकारेण साध्याः । रेखावृत्तसंयोगस्थलेन ज्ञेयाः" रङ्गना० ।

छायाशङ्कु २९८६ पृ० दृश्यम् ।

शङ्कुकर्ण पु० शङ्कुरिव कर्णावस्य । १गर्दभे त्रिका० । दानवभेदे हरिवं० ३अ० । ४स्कन्दानुचरभेदे भा ४७ अ० ।

शङ्कुतरु पु० शङ्कुयोग्यस्तरुः । सालवृक्षे शब्दर० । शङ्कुवृक्षादयोऽप्यत्र ।

शङ्कुला स्त्री शङ्कि-उलच् । १जलपत्रिकायाम् संक्षिप्तसा० पुगच्छेदकास्त्रभेदे (जाति) शङ्कुलाखण्डः इति सि०कौ० ।

शङ्कोच(चि) पु० शङ्कि-उच-(उचि) वा । मत्स्यभेदे लटा० ।

शङ्क पु०न० शम-ख । १स्वनामख्याते वस्तुख्याते पदार्थे अमरः । २खड्गाटास्त्रे, ३निधिभेदे, ४नखीनामगन्धद्रव्ये मेदि०, ५कर्णसमीपस्थे-अस्थि० ६नागभेदे, ७कृत्तिदन्तमध्ये त्रिका० । ८शनिखर्वसंज्ञायां, ९तत्केशजाते च । तस्य शङ्खचूडासुरास्थितस्तदुत्पत्तिः ब्रह्मवै० प्रकृ० १८अ० उक्ता यथा ,

"अथ शम्भुहरेः सूनुं जयाय दानवं प्रति । भीष्मध्याङ्गमार्त्तण्डसमानरूपसुप्रभम् । सूनुस्तु शमनं कृत्वा पपात दानवोपरि । चकार भस्मसात्तस्य सरवस्त्रावलीलया । स शिवस्तेन शूलेन दानवस्यास्थिजालकम् । प्रेक्षणा च प्रेरयामास लवणोदे च सागरे । अस्थिभिः शङ्खचूडस्य शङ्खजातिर्बभूव ह । नानाप्रकाररूपा च शश्वत् पूता सुरार्चने । प्रयस्तं शङ्खतोयस्य देवानां प्रीतिदं परम् । तीर्थतोयस्वरूपस्य पवित्रं शम्भुना विना । शङ्खशब्दो भवेद्यत्र तत्र लक्ष्मीस्तु स्थिरा । स स्नातः सर्वतीर्थेषु यः स्नातः शङ्खवारिणा । शङ्खे हरेरधिष्ठानं यतः शङ्खस्ततो हरिः । तत्रैव सततं लक्ष्मीर्दूरीभूतमलक्षणम् । क्षीणाश्च शङ्खध्वनिभिः